

XILE: EL CAPITAL DARRERE L'EDUCACIÓ PÚBLICA A L'AMÉRICA LLATINA

Per Guillermo Scherping³¹ V., director de docència,

Xile figura com el paradigma educatiu de la dreta d'una manera particular a l'Amèrica Llatina, on se'l mostra com l'estudiant avantatjat del barri. Malgrat tot, no tot el que brilla és or i, com veurem en aquest treball, no és l'única forma de privatització que està en fase d'assaig en el nostre continent.

L'experiència privatitzadora xilena mostra una forma sistemàtica de mercantilització de l'educació. Les seves concepcions fundacionals van considerar el rol subsidiari de l'Estat en l'educació, la llibertat d'ensenyança i la liberalització d'obertura d'establiments educacionals a la iniciativa privada.

L'anomenada descentralització va desconcentrar atribucions administratives i no pedagògiques en els municipis, i va promoure el principi de lliure elecció dels establiments per part dels pares, amb l'estimulació creixent de la privatització de la matrícula. Aquest fet va derivar en la selecció dels alumnes per part d'aquests establiments, una concepció d'assegurament de la qualitat centrada en la rendició de comptes en detriment de suports educatius i pedagògics i l'accentuació de l'estandardització i avaluacions.

Aquestes concepcions transformen la llibertat d'ensenyança en llibertat de mercat; la selecció d'establiment pels pares en selecció de pares i estudiants per part dels propietaris dels establiments i l'avaluació com a antecedent per a la millora en pressió de mercat. Aquesta concepció d'"Indústria Educacional" ignora nens i joves com a subjectes de dret que l'Estat ha d'assegurar, ja que per a ella són només subjectes econòmics.

L'anterior, després de 39 anys, té com evidència greus conseqüències socials i polítiques en la societat xilena:

Integració social: s'ha accentuat l'impacte de les diferències de bressol dels estudiants, la qual cosa, sumada a la desigualtat econòmica i cultural que persisteix i s'accentua, ha donat com a resultat un model educatiu reproductor de les desigualtats i intencionadament segmentat; val a dir, classista (OCDE 2004).

Igualtat d'Oportunitats: les lògiques de competició entre establiments, la selecció d'estudiants, el lucre amb recursos públics per part d'agents privats i la igualtat de tracte entre educació pública i privada, finançada amb recursos públics, com a pilars del model i elements mobilitzadors d'una millor educació han fracassat.

No només no hi ha millora en els resultats en el seu conjunt sinó que el sistema reproduceix i magnifica la desigualtat econòmica i social existent en el país, amb el deteriorament dramàtic de l'educació de propietat pública, l'única capaç de promoure oportunitats d'educació sense discriminació i d'integració social democràtica. Sota aquestes condicions clarament es limita la possibilitat d'educació integral i el ple desenvolupament de les potencialitats de nens, nenes i joves xilens.

Buena Educación: 39 anys del model de mercat en educació no han donat com a resultat una millor qualitat de l'educació ni han elevat els nivells d'educabilitat de la població. En els últims quatre anys, més del 90% dels establiments que s'han creat són privats subven-

Vaga nacional de mestres, a Santiago de Xile, 20 de juny de 2019. Pablo Sanhueza / Reuters.

cionats. Actualment aquest sector posseeix prop del 70% de la matrícula escolar; malgrat això, és consens majoritari que Xile té greus problemes de qualitat educativa. El mateix Simce, indicador de mercat del model, demostra que malgrat la postergació de l'educació de propietat de l'Estat, aquesta obté millors aprenentatges de les i els estudiants (Mayol, Araya, Azócar, 2011). Com en la immensa majoria del món, la millor possibilitat d'assegurament del dret a l'educació i increment d'una educació per a la vida i de qualitat educativa integral està en l'enfortiment de l'educació pública com a referent sistèmic de qualitat. I en el cas xilè és la recuperació planificada, finançada i sistemàtica de l'educació pública, vinculada a un pla de desenvolupament nacional.

Allò que està en el centre de la crisi i del qüestionament del sistema educatiu xilè és la relació, en primer lloc, amb el rol subsidiari de l'Estat imposat en la Constitució Política de l'any 1980; i que en educació ha promogut de manera sistemàtica l'avanç de la privatització i endeutament de les famílies amb el disseny del que anomenen la "Indústria Educativa" i/o model educacional de mercat.

L'OCDE, referent de recomanacions neoliberals, en la seva avaluació de l'educació xilena de l'any 2004 va assenyalar que Xile atorga i atorga "un pes inapropiat al mercat en l'educació". Però perquè el mercat funcioni requereix, d'una banda, de com-

petència educativa (selecció de col·legis), estímuls econòmics (finançament via subvenció o voucher), segells de qualitat (avaluacions), diversitat de condicions d'ensenyament (Estatut de la Profesió Docent en l'àmbit públic, codi laboral en l'àmbit privat subvencionat). De l'altra, que avanci la privatització i es redueixi l'educació pública a la matrícula que no sigui d'interès dels privats.

A partir de l'any 2014 i precedits d'aixecaments nacionals estudiantils i docents (2006 i 2011), es va iniciar una reforma educacional que va restablir per Llei la gratuïtat de l'educació finançada per l'Estat (Pública i Privada), es va prohibir la selecció d'estudiants i el lucre amb finançament públic en educació. D'una altra banda, es va dictar una Llei de Nova Educació Pública (NEP) que desmunicipalitzava l'educació pública i es crea en el Ministeri d'Educació una Direcció General d'Educació Pública i Serveis Locals d'Educació, que orgànicament constituïran el Sistema Nacional d'Educació Pública.

En l'àmbit docent, es va promulgar la Llei de Desenvolupament Professional Docent, que conté noves directrius i condicions per a la Formació inicial Docent, Orientacions per a la Formació Contínua Gratuïta i una Carrera Professional Docent que, entre alguns aspectes, va significar un 30% mitjà de reajustament general de salari docent, augmentar del 25% al 30% i al 40% les hores no lectives per a treball

professional i progressar professionalment i salarial en la carrera des del treball d'aula.

Davant la complexitat i dificultat de desfer la municipalització, les lleis esmentades tenen una aplicació de manera gradual. Per exemple, l'any 2025 estarà en vigor la Nueva Educación Pública. Amb l'excepció de la llei de desenvolupament professional que regeix en règim des de juliol de 2017.

La principal assignatura pendent, que requerirà d'una important acumulació de forces socials i polítiques i majoria parlamentària, és el canvi de la modalitat de finançament de l'educació pública que, des de la privatització, va desenvolupar la subvenció a la demanda per la via d'un voucher per alumne i mitja d'assistència mensual. Aquest mecanisme considera el criteri d'igualtat de tracte entre allò públic i allò privat amb finançament públic. Raó per la qual es viu un permanent dèficit econòmic en l'educació pública que enfronta més i complexos desafiaments que l'educació privada amb finançament públic.

SUBSIDIARITAT I EDUCACIÓ A L'AMÈRICA LLATINA

La febre de mercat en educació a l'Amèrica Llatina recull i intenta implementar diferents aspectes de la privatització educativa xilena, tals com l'establiment del *voucher* com a forma de finançament i la igualtat de tracte per part de l'Estat al sector públic i privat. La liberalització de normes legals per a l'expansió del sector privat, l'avaluació estandarditzada com a segell de mercat per a la competència entre escoles i liceus, entre d'altres, tenen una expressió rellevant en diverses iniciatives transnacionals i d'empresaris locals, que es poden transformar en veritables governs educatius a l'ombra en el Continent.

I com a exemple, *La Red Latinoamericana de Organizaciones de la Sociedad Civil para la Educación (Reduca)* s'autodefineix com una organització de la societat civil, composta per fundacions i/o ONG de 14 països, i estableix com a objectiu: "garantir a tots els nens, nenes i joves de la regió el dret a una educació pública inclusiva, equitativa i de qualitat".

Assenyala entendre "l'educació com un fet polític, fonamental per a la democràcia i el desenvolupament dels seus països membres, ja que comparteix la certesa de que l'accés de la ciutadania a una educació de qualitat és la millor alternativa per a afrontar els obstacles de la pobresa, la desigualtat i la discriminació, entre d'altres. (...) El treball de les organitzacions en els seus respectius països tendeix a veure's enfortit gràcies al suport de la xarxa".

Es va posar en marxa amb el suport del Banc Interamericà de Desenvolupament (BID), a Brasília, Brasil, el 16 de setembre de 2011, quan els països par-

Resulta sorprenent la influència i el poder que tenen aquestes fundacions amb un denominador comú: orientació liberal, solucions privades a problemes públics i desconeixement de les organitzacions sindicals de mestres.

ticipants van signar la Declaració de Brasília, que va establir la xarxa i els seus objectius. L'any 2014 va rebre un gran finançament de la Unió Europea.

A l'anterior s'hi afegeix com a tret especial que Reduca representa un veritable Mapa de l'Extrema Riquesa Llatinoamericana que busca influir en educació de manera coordinada. Les seves fundacions, en la seva gran majoria, estan constituïdes per grans empreses nacionals i transnacionals. Aquestes fundacions permeten a les empreses aconseguir importants beneficis tributaris, exempció d'impostos per donacions, rebre finançament d'Agències Internacionals (Unió Europea, Banc Mundial, BID) i Fundacions Internacionals (Fundació Ford, Rokefeller, Avina, Melinda i Bill Gates) i a més eludeixen el poc que guanyen d'impostos a través de donacions.

Una menció especial requereix la presència de la USAID (Agència Nordamericana per al Desenvolupament de la Democràcia), dependent del Departament d'Estat dels Estats Units d'Amèrica i "responsable de finançar la intervenció no militar a l'Amèrica Llatina", que dona finançament a gairebé la meitat de les 14 Fundacions, especialment de Centreamèrica.

Es neguen a pagar impostos a la riquesa en els seus països, amb l'ús de l'estratègia d'associar-se amb l'Estat en una aliança pública i privada, lliurant donacions i finançaments a les seves Fundacions, amb l'impuls de polítiques i d'iniciatives educatives i l'elecció d'aquelles organitzacions que consideren funcionals a les seves idees.

Un tret comú a Reduca és que no s'esmenta l'Educació Pública ni el rol de l'Estat en la seva promoció com a referent de qualitat. Sense esmentar-lo, de la lectura de les seves visions i missions, i l'origen polític i acadèmic dels seus mentors, es conclou que posseeixen una forta visió subsidiària de l'Estat, en la línia del que plantegés l'Escola de Chicago i s'implementés amb Friedman a Xile.

L'accent es troba en com el capital privat juga un rol determinant en l'orientació i acció de polítiques educatives. En alguns casos la influència d'aquestes

Manifestant detingut a la vaga nacional de mestres a Santiago, Chile, 20 de junio de 2019. Pablo Sanhueza / Reuters.

organitzacions arriba a constituir-se en una agenda política paral·lela a la dels governs, amb la definició d'orientacions de política nacional. D'acord amb les set trajectòries que va identificar l'estudi de la IE, "La Privatització Educativa a l'Amèrica Llatina, Cartografia de Polítiques Tendències i trajectòries", aquest conglomerat empresarial s'inscriu en les "Aliances Público Privades Històriques".

En el seu interior s'hi afegeix una important nova variant, com és l'emergència del capital econòmic, nacional i internacional, organitzat per a intervenir orgànicament en els destins de l'educació a l'Amèrica Llatina.

Aquesta orientació porta una mitja de deu anys d'acció, com un referent dels organismes multilaterals i agències internacionals, dels parlaments i governs respectius i, molt especialment, dels mitjans de comunicació de masses, amb campanyes de fort impacte, que han inclòs l'ús del cinema, com és el cas de Mèxic i la seva pel·lícula "De Panzazo", un documental que amb violència aguda culpabilitza els docents dels mals de l'educació.

Resulta sorprenent l'abast de la influència i el poder econòmic i polític que posseeixen aquestes Fundacions, inclosos expresidents, exministres, parlamentaris, polítics i acadèmics, amb un denominador comú: la seva orientació liberal de dreta, la recerca de solucions privades a problemes públics i el complet menyspreu i desconeixement de les organitzacions socials i sindicals de mestres.

Busquen incidir sobre la definició de la política pública educativa, la institucionalitat, així com en els seus actors i transformar-se en interlocutors privilegiats de governs, parlaments, Bancs i Agències Internacionals per a disputar i desplaçar la influència de Sindicats, Estudiants, Famílies, Organitzacions socials i polítiques així com del món acadèmic, entre altres.

Es tracta llavors de privatitzar la política pública educativa estatal. Per a aquestes denominades "Organitzacions de la Societat Civil" fins i tot pot no interessar-los privatitzar la propietat dels establiments educatius, sempre i quan puguin determinar la política pública que es desenvolupa a les aules. La REDUCA, (<http://www.reduca-al.net/>), és un exemple evident d'això.

No s'ha de descartar que Reduca sigui una resposta a l'avenç de les propostes educatives d'organitzacions socials i sindicals de docents. Per això la importància vital que té el desenvolupament del Moviment Pedagògic Llatinoamericà impulsat per la Internacional de l'Educació per a Amèrica Llatina, que s'ha anat consolidant en el continent.

Traducció: Montserrat Nadal

³¹Guillermo Scherping és director de docència de l'Instituto de Ciencias Alejandro Upszutz - ICAL - Xile